ઈતિહાસ આલેખન અને સાંસ્કૃતિક ધરોહર

ઈતિહાસ આલેખન અને સાંસ્કૃતિક ધરોહર

વિષય પર યોજાયેલ રાષ્ટ્રીય કક્ષાના સેમિનારમાં પ્રસ્તુત લેખોનો સંગ્રહ

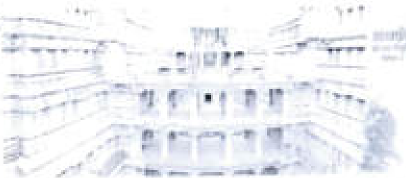

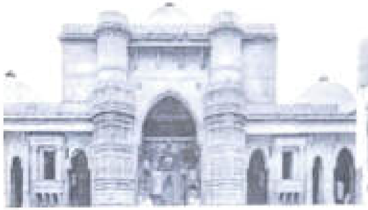

સંપાદક
ડૉ. જે.એસ. વાઢેર

ISBN 978-93-93549-48-8

9 789393 549488

Green Flag Foundation
At&Po. Sonasan, Ta. Prantij,
Dist. Sabarkantha, Gujarat
email : greenflag.india@gmail.com
www.greenflagfoundation.in

ઈતિહાસ આલેખન અને સાંસ્કૃતિક ધરોહર

વિષય પર યોજાયેલ

રાષ્ટ્રીય કક્ષાના સેમિનારમાં પ્રસ્તુત લેખનો સંગ્રહ

ધી મ. લા. ગાંધી ઉચ્ચતર કેળવણી મંડળ, મોડાસા સંચાલિત

શ્રી એસ. કે. શાહ અને શ્રી કૃષ્ણ ઓ. એમ. આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા

અને

શ્રી અંબાલાલ રણછોડદાસ સુરા મ્યુઝિયમ

સંપાદક

ડૉ. જે. એસ. વાઢેર

મ્યુઝિયમ સમિતિ

પ્રો. એમ. બી. દેશમુખ

પ્રો. એમ. એચ. મકવાણા

આચાર્ય

ડૉ. દીપક એચ. જોષી

પ્રકાશન

GREEN FLAG FOUNDATION

ગ્રીન ફ્લેગ ફાઉન્ડેશન,

www.greenflagfoundation.in

ISBN 978-93-93549-48-8

COPYRIGHT

All rights reserved. Any person who does any unauthorized act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages.

© *Authors*

પ્રથમ આવૃત્તિ : માર્ચ - 2024

મુખ પૃષ્ટ : શિલ્પા આર. પટેલ.

ટાઈપીંગ અને સેટિંગ : શિલ્પા આર. પટેલ.

પ્રિંટિંગ અને બાઇંડિંગ : ક્વોલિટી પ્રિંટિંગ પ્રેસ, સેક્ટર- 21, ગાંધીનગર

પ્રકાશન: ગ્રીન ફ્લેગ ફાઉન્ડેશન

સોનાસણ, ગુજરાત -383210

www.greenflagfoundation.in

એક પ્રતની કિંમત : 280/-

ISBN 978-93-93549-48-8

આ પુસ્તકમાં પ્રકાશિત લેખ અને સંશોધન પેપરના લખાણ માટે લેખક જવાબદાર છે.
સંપાદક કે પ્રકાશક આ સાહિત્ય માટે જવાબદાર નથી.

ભૂપેન્દ્ર પટેલ
મુખ્યમંત્રી, ગુજરાત રાજ્ય

સંદેશ

સમાજ સાથે સંબંધિત માનવજીવનના ભૂતકાળની પ્રવૃત્તિઓનું નિરૂપણ, વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન કરતું શાસ્ત્ર એટલે ઇતિહાસ. વર્તમાન માનવજીવન સાથે તેને ઘનિષ્ઠ સંબંધ છે. ઇતિહાસ, ભૂતકાળ તથા વર્તમાનકાળ વચ્ચેનો અતૂટ સંવાદ છે. તેમાં કોઈ ઇતિહાસકારે રાજકીય, સામાજિક, ધાર્મિક, નૈતિક, આદર્શવાદી, આર્થિક તેમજ સાંસ્કૃતિક પાસાંને વિશેષ મહત્ત્વ આપેલું છે. વાસ્તવમાં ઇતિહાસ એ આ બધાં પાસાંનો સરવાળો છે.

"મ્યુઝિયમ પુરાતત્વ અને સંગ્રહાલય ખાતું" ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગરના ઉપક્રમે ધી મ. લા. ગાંધી ઉ. કે. મંડળ સંચાલિત શ્રી એસ. કે. શાહ એન્ડ શ્રી કૃષ્ણ ઓ. એમ. આર્ટ્સ કોલેજ મોડાસા સંલગ્ન શ્રી અંબાલાલ રણછોડદાસ સુરા સંગ્રહાલય દ્વારા રાષ્ટ્રીય કક્ષાનો પરિસંવાદ "ઈતિહાસ આલેખન અને સાંસ્કૃતિક ધરોહર"નું તા.૨૩/૦૩/૨૦૨૪ના રોજ થયેલ આયોજન આવકાર્ય છે. આ કાર્યક્રમની સફળતા માટે શુભેચ્છા પાઠવું છું.

આપનો,

(ભૂપેન્દ્ર પટેલ)

To,
Dr. Dipakbhai H. Joshi, *Principal*
Shri S. K. Shah and Shri Krishna O. M. Arts College,
9, Modasa, Dist. Arvalli 383315.
Email: skshaharts60modasa@gmail.com
M. 9033093623

:: પ્રમુખશ્રીનું નિવેદન ::

મ્યુઝિયમ' શબ્દ 'મ્યુઝિસ' એટલે કે કલા અધિષ્ઠાત્રી દેવીઓના મંદિર માટેના પ્રાચીન ગ્રીક નામ પરથી ઊતરી આવ્યો છે. શરૂઆતમાં તે ઉચ્ચ અભ્યાસ માટેની સંસ્થાઓ માટે વપરાતો હતો. ત્યારબાદ અવનવી, અજાયબ અને વિચિત્ર ચીજવસ્તુઓને મ્યુઝિયમોમાં દર્શનાર્થે મુકાતી હતી.કલાકૃતિઓનો સંગ્રહ કરવાની પ્રવૃત્તિ એ થોડા જ સમયમાં રાજવી પરિવાર, ઉમરાવવર્ગ તથા અતિધનાઢ્ય પરિવાર સુધી પ્રસરી.

સૌંદર્યમૂલક અને સાંસ્કૃતિક સામાજિક, ઐતિહાસિક, વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિએ મૂલ્યવાન વસ્તુઓ કે નમૂનાઓ અને દસ્તાવેજોની જાળવણી તથા પ્રદર્શન માટેની સંસ્થા બની રહી.કલા-મ્યુઝિયમની પ્રવૃત્તિમાં વિશેષ ગુણવત્તા ધરાવતી અને મૂલ્યવાન વસ્તુઓની કાળજીભરી સાચવણી, તેમની સુયોજિત ગોઠવણી, તેમનું હેતુલક્ષી પ્રદર્શન, જનસમુદાય માટે કલાશિક્ષણનો પ્રબંધ તેમજ કલા-ઇતિહાસને લગતું સંશોધન જેવી બહુવિધ કામગીરીનો સમાવેશ થાય છે.
તેના મુખ્ય બે પ્રકાર છે : પહેલો પ્રકાર તે જાહેર મ્યુઝિયમ. તેનાં સંચાલન-વહીવટ રાષ્ટ્ર-સ્તરે અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર મારફત થતાં હોય છે. બીજો પ્રકાર તે ખાનગી મ્યુઝિયમ, તેનો વહીવટ કોઈ ટ્રસ્ટી-બૉર્ડ હસ્તક હોય છે અને એ બૉર્ડમાં સ્વતંત્ર નાગરિકો અને તેમણે ચૂંટેલા ડિરેક્ટર હોય છે.

સંગ્રહાલય અથવા ગેલરીમાં કોઈ વ્યક્તિગત કલાકારની કૃતિઓનો સંગ્રહ કે કોઈ લાક્ષણિક પ્રકારનો અથવા ઐતિહાસિક યુગ કે ભૌગોલિક પ્રદેશને લગતો નમૂનાસંગ્રહ હોય છે.મ્યુઝિયમોને માનવીના વિકાસના પ્રતિબિંબરૂપ માનવામાં આવે છે.મ્યુઝિયમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પ્રાચીન વસ્તુઓનો સંગ્રહ જાળવણી અને પ્રદર્શનનો રહેલો છે. વળી સંસ્કૃતિનું રક્ષણ સમાજનો વિકાસ મ્યુઝિયમથી શક્ય બને છે. કેમ્પસમાં મ્યુઝિયમ હોવાથી શિક્ષણ, સંશોધન અભ્યાસ તથા આનંદની પ્રવૃત્તિઓ થતી રહે છે. તે થકી માનવ મૂલ્યનું જતન અને સંવર્ધન તે માટેની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ શ્રી મ.લા. ગાંધી ઉચ્ચતર કેળવણી મંડળ છેલ્લા 65 વર્ષથી આ કાર્ય સુપેરે કરી રહ્યું છે. મંડળ સંચાલિત એ આર સુરા મ્યુઝિયમ સમગ્ર ઉત્તર ગુજરાતમાં નામાંકિત અને સુપ્રસિદ્ધ છે.

શ્રી નવિનચંદ્ર આર. મોદી
પ્રમુખ, ધી. મ. લા. ગાંધી ઉ. કે. મંડળ મોડાસા

:: પ્રભારીમંત્રીશ્રીનું નિવેદન ::

શ્રી. મ. લા. ગાંધી ઉચ્ચત્તર કેળવણી મંડળ સંચાલિત શ્રી. એસ. કે. શાહ એન્ડ શ્રીકૃષ્ણ ઓ. એમ. આટ્ર્સ કોલેજ, મોડાસા સંચાલિત શ્રી.અંબાલાલ રણછોડદાસ સુરા સંગ્રાહાલય મોડાસા સમગ્ર ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટીમાં એક મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે. આ સંગ્રહાલયમાં આર્ક્યોલોજીકલ ડોક્યુંમેન્ટ દ્વારા આ જીવંત રાખે છે. ઈતિહાસ હંમેશા માનવોની ઉત્સુકતાનો વિષય બની રહે છે. સાંસ્કૃતિક વારસો, લલિતકલા, વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિકોણ અને વસ્તુઓની પ્રત્યે એક પ્રકારે મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે. સંગ્રહાલયમાં સજાવવામાં આવેલ તેની સાક્ષીરૂપ બનીને તે ઐતિહાસીક ક્ષણો ને તાજી કરે છે. કોઈ વિચારકે કહ્યું છેકે "જો કોઈ દેશનો ઈતિહાસ, પરંપરાઓ અને સાંસ્કૃતિક વારસાને જાણવો હોય તો તેના સંગ્રહાલયો જોઈ લેવા" અને આ પ્રયત્નો થી જ પ્રેરાઈને તા.૧૪/૧૨/૧૯૬૫ માં તે સમયમાં આયોજન પ્રધાન શ્રી ગુલઝારીલાલ નંદાજીને હાથે આ મ્યુઝિયમનું ઉદઘાટન થયું. કેટલાક સમય પછી સુરા કુટુંબ ના વ્રજલાલ સુરાની સ્મૃતિમાં મ્યુઝિયમનું અલાયદું મકાન બાંધી આપ્યું. જાણે સાંસ્કૃતિક વારસાને સંદૃક મળી હોય એવું લાગે છે. અમારા કોલેજ કેમ્પસમાં આ સંગ્રહાલય વારસાને જીવંત રાખવા માટે તેનો ઈતિહાસ જાણવો ખુબ જરૂરી છે. જે આ સંગ્રહાલય માં જોવા મળે છે મારી આ ધરતીને ધન્યતા આપું છું કે આ સંગ્રહાલય થી ભાવી પેઢીને યાદગાર રહે તેવો સાસ્કૃતિક વારસો અને ઐતિહાસિક ધરોહર સચવાઈ રહે છે.

શ્રી. મહેન્દ્રભાઈ. વી. શાહ
માનદમંત્રીશ્રી (ઉપપ્રમુખ)
ધી. મ. લા. ગાંધી ઉ. કે. મંડળ મોડાસા

:: આચાર્યશ્રીનું નિવેદન ::

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી સંલગ્ન શ્રી મ. લા. ગાંધી ઉચ્ચતર કેળવણી મંડળ સંચાલિત આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસામાં પોતાનું મ્યુઝિયમ આવેલ છે. ઇતિહાસ હંમેશા માનવોની ઉત્સુકતાનો વિષય બની રહે છે. સાંસ્કૃતિક વારસો, તત્કાલિન કલા, વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિકોણ અને વસ્તુઓ પ્રત્યે એક પ્રકારે વિશિષ્ટ કુતુહલતા લોકોના મનમાં હંમેશા બની રહે છે. સંગ્રહાલય ઐતિહાસિક ક્ષણોને તાજી કરે છે.

એક વિચારકે કહ્યું છે કે "જો કોઈ દેશની પરંપરાઓ, સાંસ્કૃતિક વારસો અને ઇતિહાસ જાણવો હોય તો તેના સંગ્રહાલયો જોઈ લેવા." ઘણી ઓછી કોલેજોમાં પોતાનું મ્યુઝિયમ હોય છે. અમારી સંસ્થામાં ૧૪/૧૨/૧૯૬૫માં મ્યુઝિયમના શ્રી ગણેશ કર્યા હતા.

સંસ્થાના પ્રથમ આચાર્ય ડોક્ટર ધીરુભાઈ ઠાકરે આ સાંસ્કૃતિક વારસાને પીછાણી મોડાસાનાં પ્રાચિન ઇતિહાસનાં વારસાને સાચવી લીધો. તેમાં ડોક્ટર એલ. ડી જોશી અને ડોક્ટર વિનોદભાઈ પુરાણીનો સહયોગ મળ્યેથી તે સમયના આયોજન પ્રધાન શ્રી ગુલઝારીલાલ નંદાના હસ્તે આ મ્યુઝિયમ નું ઉદઘાટન કરવામાં આવ્યું. ત્યારબાદ સુરા કુટુંબના વ્રજલાલ સુરાની સ્મૃતિમાં મ્યુઝિયમનું અલાયદુ મકાન લીધું. ડોક્ટર વિનોદભાઈ પુરાણી સાહેબના અનુદાન થી શરૂ કરવામાં આવેલ "આર્ટ ઓફ ગેલેરી" માં શ્રી સુનિલ આડેસરાએ કરેલ ફોટોગ્રાફીમાં મોડાસાની સંસ્કૃતિથી શરૂ કરીને શહેરી,ગ્રામ્ય તથા આજુબાજુના વિસ્તારમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ કુદરતી અને વિવિધ સંસ્કૃતિના ફોટોગ્રાફ્સ જોવા મળે છે. સંગ્રહાલયના ભગીરથ કાર્યમાં પ્રમુખશ્રી નવીનચંદ્ર આર. મોદી, પ્રભારી મંત્રી શ્રી મહેન્દ્રભાઈ વી. શાહ, પ્રા.એમ. બી. દેશમુખ તથા સેવક શ્રી કનુભાઈ ખાંટ તેમજ મંડળનાં તમામ હોદ્દેદારો અને સમગ્ર કોલેજ કેમ્પસનો સહકાર મળેલ છે.

સૌનાં સહકાર બદલ આભાર વ્યક્ત કરૂં છું.

ડૉ. દીપકભાઈ એચ. જોષી

આચાર્ય, શ્રી એસ. કે. શાહ & શ્રીકૃષ્ણ ઓ. એમ. આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા

:: સંપાદકીય ::

શ્રી મ. લા. ગાંધી ઉચ્ચતર કેળવણી મંડળ સંચાલિત શ્રી એસ. કે શાહ એન્ડ શ્રી કૃષ્ણ ઓ. એમ. આટ્ર્સ કોલેજ સંલગ્ન શ્રી અંબાલાલ રણછોડદાસ સુરા આયોજિત 'ઈતિહાસ આલેખન અને સાંસ્કૃતિક ધરોહર' વિષયપર આયોજિત રાષ્ટ્રીય સેમિનારમાં વિવિધ વિષયના તજજ્ઞો દ્વારા ઈતિહાસ, સાંસ્કૃતિક ધરોહર, પ્રવાસન, મ્યુઝિયમ અને વિવિધ ઐતિહાસિક સંશોધન લેખ પ્રાપ્ત થયા છે. આ સંશોધન લેખને ગ્રંથ સ્વરૂપે પ્રકાશિત કરવાથી ઈતિહાસ અને સાંસ્કૃતિક ધરોહર જેવા વિષયો પર સંશોધન કાર્ય કરી રહેલા વિદ્વાનો, લેખકોને આ ગ્રંથ ઉપયોગી થશે અને દેશના અને રાજ્યના પ્રવાસન વિભાગને રાજ્યમાં પ્રવાસન વિકાસ માટે માર્ગદર્શક બની રહેશે તેવી અમોને આશા છે.

આ કાર્યમાં મંડળના પદાધિકારીશ્રીઓ, કોલેજના આચાર્યશ્રી, કોલેજ પરિવાર તેમજ સહભાગી થયેલ સર્વેનો આભાર વ્યક્ત કરતા હર્ષની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

પ્રો. એમ. બી. દેશમુખ

ડૉ. જે. એસ. વાઢેર

શ્રી એસ. કે. શાહ & શ્રીકૃષ્ણ ઓ. એમ. આટ્ર્સ કોલેજ, મોડાસા

આ આનંદનાં અવસરે................

યુનેસ્કો દ્વારા વિશ્વમાં વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ્સના માધ્યમથી વિશ્વના સાંસ્કૃતિક અને કુદરતી વારસાનું જતન કરવામાં આવે છે અને વૈશ્વિક સ્તરે વિવિધ દેશોનો વારસો ઉજાગર થાય અને માનવતાના મૂલ્યોનું જતન દ્વારા આવનારી પેઢી માટે પુરાવા તરીકે સેવા આપી શકે તેવી ઉમદા કામગીરી કરવામાં આવી રહેલ છે. વિશ્વના કુલ ૧૬૮ દેશોમાં યુનેસ્કો દ્વારા ૧૧૯૯ જેટલી વર્લ્ડ હેરીટેજ સાઈટ્સ પસંદ કરવામાં આવી છે. જેમાં ૫૯ સાઈટ્સ સાથે ઇટાલી પ્રથમ સ્થાન ધરાવે છે. જયારે બીજા નંબર પર ચીન અને ફ્રાંસ છે. ભારતમાં ૪૨ જેટલી વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ્સમાં સમાવવામાં આવેલ છે.

ભારતમાં હેરિટેજ સાઈટ્સને ભારતની કેન્દ્રીય બેંક દ્વારા તેમની ચલણી નોટોમાં સ્થાન આપેલ છે. જેમાં ખાસ કરીને 10 રૂપિયાની નોટ પર કોણાર્કનું સૂર્ય મંદિર, 20 રૂપિયાની નોટ પર ઈલોરાની ગુફાઓ, 50 રૂપિયાની નોટ પર હમ્પી, 100 રૂપિયાની નોટ પર રાણીની વાવ, 200 રૂપિયાની નોટ પર સાંચી સ્તૂપ, 500 રૂપિયાની નોટ પર દિલ્હીનો લાલ કિલ્લો અને ભારતની તમામ ચલણી નોટો પર અશોક પિલ્લર મુદ્રિત છે, જે આપણા ઐતિહાસિક વારસાનું મહત્વ સમજાવે છે.

ગુજરાતમાં પણ વિવધ ઐતિહાસિક સ્થળો પ્રવાસીઓના આકર્ષણનું કેન્દ્ર છે. જેમાં ગુજરાતના મુખ્ય ચાર સ્થળોને વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ્સ પર સ્થાન મળ્યું છે. જેમાં ચાંપાનેર – પાવાગઢ આર્ક્યોલોજીકલ પાર્ક, રાણીની વાવ, ઐતિહાસિક શહેર અમદાવાદ, ધોળાવીરા હડપ્પા શહેર તરીકે મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે.

આભારસહ...

ડૉ. જે. એસ. વાઢેર

:: અનુક્રમણિકા ::

ઈતિહાસ આલેખન સાંસ્કૃતિક ધરોહર તરીકે મ્યુઝિયમ (ગુજરાતના વિશેષ સંદર્ભમાં) 01

ડૉ. પ્રફુલ્લાબેન સી. બ્રહ્મભટ્ટ

આચાર્ય, ધી ધનસુરા પીપલ્સ કો.ઓ. બેંક લિ. આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ,ધનસુરા.

ગુજરાતની હસ્તકલા તરીકે પાટણના પટોળાનું સંગ્રહાલય 15

પ્રા. ભારતીબેન ધર્મુભાઈ ગાંવિત

આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, ધનસુરા

પ્રવાસના વિકાસમાં સંગ્રહાલયની ભૂમિકા 18

પ્રા.મોહનભાઈ બી. દેશમુખ , ઈતિહાસ વિભાગ

શ્રી એસ કે શાહ એન્ડ શ્રીકૃષ્ણ ઓ એમ આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા

ઈતિહાસમાં મ્યુઝિયમોનું મહત્વ અને ભાવનગરનું બાર્ટન મ્યુઝિયમ 21

ડૉ. રમેશ કાલિયા, ઈતિહાસ વિભાગ, પી. કે. કોટાવાલા આર્ટસ કોલેજ, પાટણ

પ્રવાસન વિકાસમાં સંગ્રાલયોની ભૂમિકા 26

ડૉ ઈશ્વરભાઈ ચૌધરીઅધ્યાપક સહાયક (અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ),

શ્રી એસ કે શાહ અને શ્રી કૃષ્ણ ઓ એમ આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા

સાબરમતી આશ્રમ મ્યુઝિયમ 31

પ્રા. જી.એમ. ચૌધરી

એસો. પ્રોફેસર, ગુજરાતી વિભાગ, શ્રી એસ કે શાહ અને શ્રી કૃષ્ણ ઓ એમ આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા

દક્ષિણ ગુજરાતના આદિવાસી સંસ્કૃતિના વારસાના સંરક્ષણમાં સંગ્રહાલયોની ભૂમિકા 34

પ્રા.ડૉ. ચંદુભાઇ.આર. પટેલ, આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, ધનસુરા

સંગ્રહાલયની સેવાઓ 37

ડૉ. મેહુલ ઠાકોર , આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, ધનસુરા

અરવલ્લી જિલ્લાના વિકાસમાં ધાર્મીક અને પ્રવાસન સ્થળો ભૂમિકા 42

ડૉ. ગોપાલભાઈ જશુભાઈ પટેલ, આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, ધનસુરા

પાટણના પટોળા મ્યુઝિયમનો ઈતિહાસ 44
ડૉ. કોમલ એન. આહિર, ઈતિહાસ વિભાગ,
શ્રી અને શ્રીમતી પી. કે. કોટાવાલા આર્ટ્સ કોલેજ, પાટણ

દરબાર હોલ મ્યુઝિયમ જુનાગઢ 49
ડૉ. સંગીતા એન. બકોત્રા, ઇતિહાસ વિભાગ
શ્રી અને શ્રીમતી પી.કે. કોટાવાલા આર્ટ્સ કોલેજ, પાટણ

ગુજરાતના મ્યુઝિયમનું મહત્વપૂર્ણ સ્થાન 54
ડૉ. પૂનમ. કે. મોરી , આર્ટ્સ & કોમર્સ કોલેજ ધનસુરા.

દરબાર હોલ મ્યુઝિયમ જુનાગઢ 57
ચૌધરી ભાવનાબેન રામાભાઈ, આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, ઇતિહાસ વિભાગ
શ્રી કે. આર. આંજણા આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, ધાનેરા

અણહિલપુર પાટણનું સંગ્રહાલય-એક અભ્યાસ 61
ડૉ. દલાભાઈ એચ. બોકા, આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, ઇતિહાસ વિભાગ
શ્રી અને શ્રીમતી પી. કે. કોટાવાલા આર્ટ્સ કોલેજ, પાટણ

ભારતના પ્રમુખ સંગ્રહાલય 67
પટેલ મનસ્વી કમલેશભાઈ

સાબરમતી આશ્રમ 74
પ્રજાપતિ આકાશ કલ્યાણસિંહ , આર્ટ્સ કોલેજ મોડાસા

સાંપ્રત સમયમાં મ્યુઝિયમની આવશ્યકતા 78
પંડ્યા આદિત્ય એ., આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા.

મનોવૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિકોણે શિક્ષણમાં સંગ્રહાલયોનું મહત્વ 81
"The Importance of Museum in Education from Psychological Point of View"
Dr. Paresh B. Valand, (Adhyapak Sahayak)
The Dhansura People's Co-Operative Bank Ltd. Arts & Commerce College.
H.N.G. University, Patan, Gujarat (India)

ગુજરાતના સાંસ્કૃતિક વારસામાં સંગ્રહાલયની ભૂમિકા 86
ડૉ. દિપ્તીબેન નિમાવત, એસોસિયેટ પ્રોફેસર
ધ ડી. પી. સી. બી. એલ. આર્ટ્સ એન્ડ કૉમર્સ કોલેજ, ધનસુરા

આપણો અમૂલ્ય વારસો : સંગ્રહાલય ડૉ. પારુલ એસ. સોની, એસોસિયેટ પ્રોફેસર , ધ ડી. પી. સી. બી. એલ. આર્ટ્સ એન્ડ કૉમર્સ કૉલેજ, ધનસુરા	91
સાંપ્રત સમયમાં મ્યુઝિયમની આવશ્યકતા ડૉ. દિગ્ગજ શાહ, શ્રી એસ કે શાહ એન્ડ શ્રી કૃષ્ણ ઓ, એમ આર્ટસ કોલેજ, મોડાસા	96
મ્યુઝિયમની જાળવણી પ્રો. મનુભાઈ એચ. મકવાણા ઈતિહાસ વિભાગ,શ્રી એસ. કે.શાહ એન્ડ શ્રીકૃષ્ણ ઓ એમ. આર્ટસ કોલેજ, મોડાસા	98
ભગવાનલાલ ઈન્દ્રજી : પ્રથમ ભારતીય પુરાતત્વવિદ ડૉ. વંદના પરમાર,ઈતિહાસ વિભાગ, આર્ટ્સ કૉલેજ, મોડાસા.	100
ગુજરાતમાં સ્થિત સૂર્ય-મૂર્તિઓનો ઇતિહાસ ડૉ.ગાયત્રીબેન ચંદુલાલ બારોટ, નીમા ગર્લ્સ આર્ટ્સ કૉલેજ, ગોઝારિયા,તા.,જી.મહેસણા	104
સાપુતારાનું મ્યુઝિયમ ડો .મરીનાબેન એ ચૌહાણ, આર્ટ્સ કોલેજ મોડાસા, ગુજરાતી વિભાગ.	112
અશોકના અભિલેખો ડૉ. જયશ્રી જે દેસાઈ, આર્ટ્સ કૉલેજ મોડાસા	115
પાટણ સ્થિત જૈન જ્ઞાનમંદિર –પ્રાચીન ભારત કી ધરોહર – ભારતનો વારસો ડૉ.કુણાલ કપાસી, પ્રાકૃત વિભાગ, શ્રી અને શ્રીમતી પી.કે.કોટાવાલા આર્ટ્સ કૉલેજ, પાટણ	117
સાંપ્રત સમયમાં મ્યુઝિયમની આવશ્યકતા: અવલોકનીય અભ્યાસ પ્રા. નિનામા કોકિલાબેન પી. એસ.એસ.પટેલ આર્ટ્સ અને એમ.એમ.પટેલ કોમર્સ કોલેજ, હિંમતનગર	122

"सांप्रत समय में भारत के इतिहास लेखन में अभिलेखागारों एवं संग्रहालयों की भूमिका"–एक अध्यन 129
एसो. प्रॉ. राजेशकुमाररमेशचंद्रमहेता (इतिहासविभागअध्यक्ष)
एस.के.यु.बी.समिति (डभोइ) आर्ट्सएन्डश्रीमतीएन. सी. झवेरी
कॉमर्स कॉलेज पीपलीया, ता. वाघोडीया,जि. वडोदरा.
डॉ. रमेशकुमारपटेल(इतिहास विभाग), ऐम. ऐम. चौधरी आर्टस कॉलेज,राजेंद्रनगर, साबरकांठा

शिक्षा के केन्द्र के रूप मै संग्रहालयों की भूमिका 134
डॉ. शीतल ए. अग्रवाल,
इतिहास विभाग, श्री एवं श्रीमती पी. के. कोटावाला आर्ट्स कॉलेक, पाटण

संग्रहालय के प्रकार 141
डॉ.रीटा एच. पारेख
श्री और श्रीमती पी.के.कोटावाला आर्ट्स कॉलेज, पाटन

MUSEUMS AND ECONOMY 147
Dr. J S Vadher, Dept. of Economics
Shri. S K Shah and Shrikrishna O M Arts College, Modasa

Title: The Intersection of Museums and Literature: Exploring Artifacts of Culture and Imagination 149
Dr. Rahulkumar B. Patel, Assistant Professor of English
Shri S K Shah & Shrikrishna O M Arts College, Modasa

The Mesmerizing Influence Of Museums In Literature 151
Dr.Bhagubhai Babubhai Patel
Assistant Professor, Department Of English
Shri S.K.Shah &Shree Krishna O.M.Arts College,Modasa

Quality Teaching & Higher Education System in India 153
Prof. Dr. Mrugesh M. Nayak
(Asso.Prof. In History)
M.M. Chaudhari Arts College, Rajendranagr, Ta.Himatnagar

ઈતિહાસ આલેખન અને સાંસ્કૃતિક ધરોહર

વિષય પર યોજાયેલ

રાષ્ટ્રીય કક્ષાના સેમિનારમાં પ્રસ્તુત લેખનો સંગ્રહ